ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. VIII. 15. Septembre 1867.

XVI.
ELEMENTE STRAINE IN LIMB'A ROMANA.

II.

Noi recunoscemu:

a) Cà in limb'a romanesca de astadi, cumu se scrie si se vorbesce, se afla forte multe cuvente ne-romane si cu totulu de alta origine: slavice, grecesci, turcesci, unguresci, nemtiesci etc.; forà de a mai amentí si de dacice, getice, de cari atât'a le place a vorbí unor'a si altor'a, inse panà acumu inca nu le a placutu a aratá macaru unu singuru-singurelu cuventu dacicu-geticu in limb'a romanesca.

Fia-ne inse liertatu aici a intrebá, pre aceli carturari de mai susu: Cà in care limba, de esemplu, europena, nu se afla cuvente exotice, mai alesu la carturari? Sî cumu le judeca dein asta causa?

Sî, — cá se trecemu preste cea italiana cu lombardismii ei, pre cea francesca cu francismii, pre cea ispanica-portugalica cu arabismii loru; chiaru si pre cea anglesca cu danismii, normanismii si saxonismii ei, cu atâtu mai vertosu, cà-ce literatii, unii seau toti nu sciu, suntu de parere, cà tote aceste natiuni si limbele loru suntu corciture (sit venia verbo), — de aceea ne vomu restringe aici numai la una natiune, par exellence originale, la natiunea germana, si intrebàmu: Câte elemente exotice se afla, seau nu se afla, in limb'a germana? Si, deca se afla, cu cara-le si cu milie-le, cumu arata Fremdenbuchu-ri-le germane cele multe si voluminosa, de ce nu dîcu literatii germani, cà si limb'a germana e numai una amestecatura dein tote limbele dela Ganges panà la Padu, cu vorbe indice, persice, grecesci, latinesci, francesci, italienesci, anglesci etc., si mai alesu cu greco-latinesci, — de cari, desi literatii loru, precumu vediumu, de unu tempu in coce s'au nevolîtu cu totu de adensulu a o curatî, pre câtu numai le a fostu cu potentia, inca totu au mai remasu panà astadi atâtea, câte adunate la unu locu facu, cumu amu dîsu, unu volume câtu de mare, — si mai cà cu ceva mai maricelu, de câtu Fremdenbuchulu romanescu de cuvente slovenesci masive, turcesci, grecesci etc., ce ni-l'au compusu literatii, de cari amu vorbitu mai susu.

Dar' nece se creda ce-ne-va, cà dor' aceste cuvente straine in limb'a germana suntu unu ce superfluu seau numai de luxu, sî asia se potu s lapedá dupa placu forà nece una scadere. Nu, — ci ele atât'a suntu de incarnate in limb'a germana unele, sî atât'a de necesaria altele, deca nu tote, câtu suntemu convinsi, cà nemtiesce astadi nece nu se mai pote vorbí, nece scrie, forà cuvente straine si exotice.

Si cá se nu mergemu mai departe, se atingemu de esemplu, numai terminii scientifici si artistici, inca nece pre acestia pre toti, ci numai prea pucini dein nenumerati, precumu:

Aesthetik, acustik, arithmetik, Botanik, Critik, Diplomatik, Ethik, Grammatik, Klinik, Logik, Mathematik, Metaphysik, Musik, Optik, Physik, Politik, Symbolik, Technik, etc.

Apologie, Archaeologie, Astrologie si Astronomie, Geologie, Kosmologie, Ontologie, Philologie si Philosophie, Phrenologie, Theologie, etc.

Calligraphie, Geographie, Lithographie, Photographie, Stenographie, Telegraphie, etc.

Aristocratie, Democratie, Ochlocratie, — si ce e mai de risu chiaru si Bureaucratie, etc.

Barometer, Chronometer, Galactometer, Hygrometer, Thermometer, impreuna cu Geometrie, Trigonometrie, etc

Programm, Telegramm, Logarithm etc. etc.

Totu cuvente neaparatu de lipsa, cari devenira proprietatea limbei germane literate si a toturoru limbeloru, ce se ocupa cu scientie si arti, dein

necesetate seau dein dedatu, — chiaru cumu se templà si traducatoriloru nostri de cartile baserecesci dein slavonia si grecia in romanesce, prein cari a intratu acea massa enorme de cuvente straine, mai alesu slovenesci, cari acumu literatii slavi seau slavo-germani ni-le cauta prein tote ângহetia-le si chartiulie-le, si ni-le numera unulu câte unulu, dechiarandule de parti constitutive ale limbei romanesci, chiaru si pre acelea, ale caror'a esistentia in limb'a romanesca a fostu numai ephemera, sî nu au apucatu a strabate in usulu vulgare, cá alte multe. Cu câta conscientiositate, si profunditate facu eli aceea, vomu vedé mai in diosu dein esemplele, ce vomu produce. Si apoi conclusiunile minunate, ce le tragu totu eli dein premisele loru, le amu vediutu mai susu, si le vomu mai atenge si mai incolo.

Apoi se mai amentimu, cá intru unu paralelismu, si de cuvente-le latine seau latino-grece, cari si la germani au intratu in limb'a loru prein scola, relegiune, politica etc., pre cumu au intratu la noi cele slovenesci, grecesci etc. totu dein asemeni cause; precumu suntu antaniale elemente scolastece:

Schreiben, lat. scribere, a scrie; cu derivatele si compusa-le: Schrift lat. scriptum, scriptura, schriftlich; abschreiben, beschreiben, einschreiben, vor- verüberschreiben, cu Abschrift, Vorscurift etc.,
lesen, lat. legere, a ceti; impreuna cu Lesebuch, ablesen, belesen, vorlesen etc., si lectüre, legenden, lection etc.
Schule, lat. schola; impreuna cu Schüler, inca si Schuller, eingeschult, etc.

la cari se potu adauge si: Academie, Gymnasien, Lyceen, Tournschule, Universität, Director, Doctor, Professor, etc.; cari nece unu puristu germanu nu va poté negá, cà suntu exotice: greco-latine etc.

asia si spresiunile impromutate cu relegiunea crestina:

Religion, lat. religio, franc. religion.
Christ, lat. christianus, si I. Christus.
Abt, lat. abbas, egumenu.
Altar, lat. altare, altariu.
Apostel, lat. apostolus.
Bibel, lat. biblia.
Bischof, lat. episcopus.
Chor, lat. chorus; Chorrherr, Chorist etc.
Engel, lat. angelus, angeru.
Firmung, lat. con-firmatio.
Hostie, lat. hostia, prescura.
Kanzel, lat. cancellum.
Kelch, lat. calix, potiriu.
Kloster, lat. claustrum, munastire.
Kreutz, lat. crux, cruce.
Messe, lat. missa, leturgia (sî tergu).
Mönch, lat. monachus, calúgaru; de unde si München, cá si Münster dela monasterium.
Monstranz, lat. barbaru: monstrantia.
Oblate si Opfer, lat. oblatum, si offertum.
Orgel, lat. organum.
Papst seau Pabst, lat. papa romanus; cu derivatele: päbstlich, papist, etc.
Paradeis, seau Paradies, lat. paradisus.
Predigt, lat. predicare.
Priester, lat. presbyter, cu presbyterium etc.
Sakrament, lat. sacramentum, taina.
Sakristei, lat. barb. sacristia, paraclisu.
Tempel, lat. templum, templa.
Teufel, lat. diabolus, it. diavolo, angl. devil; sasesce in Trni'a: deivel.

inca si benedeien lat. benedicere, — vermaladeien lat. maledicere, — segnen l. signare etc.

La cari mai potemu adauge si altele mai multe usitate la carturari, precumu: Atheist, deist, — Cardinal, Clerus, Confession, Cousistorium, Cultus, Curie, — Dogma, — Evangelisch, Episcopat, — General, — Haeresie, katholisch, Missionär, — Patriarch, Pietät, protestant, — reformiert, Superintendent, — stole, Toleranz etc.

er' spresiuni-le politice, de statu, cancelaria, administratiune etc., precumu suntu:

Staat, lat. status.
Kaiser, lat. Caesar.
Prinz, lat. princeps.
Thron, lat. thronus.
Krone lat. corona.
Majestät, lat. maiestas.
Monarchie, lat. monarchia.
Reich, lat. regnum; si recht l. rectum.
Stadt, lat. civitas, it. città, cetate.

la cari potemu erasi adauge si urmatoriale: Anarchie, cameral, Diplom, minister si ministerium, regierung etc. impreuna cu: agitation, central, national. protectorat, revolution etc., si cu spresiunile juridice;

action, advocat, archiv, authentisch, — concipient, contrahent, patent, praesident, referent, respicient, — commision, concession, discussion, division, munition, revision, — centralist, diurnist, jurist, legist, optimist, — debatte, domaine, migraine, — majorität, minorität, moralität, mortalität, opportunität, totalität, — notaire, vicär, — parlament, privilegien, procurator, — person, uniform, etc. etc.

Cari tote nece unu germanu, nece macaru unu Jäkel*) nu va cutezá se dîca, cà latinii seau francesii le au luatu dela germani, er' nu, cà germanii dela latini etc. — Cu tote cà unele deintru inse, cele mai vechie si mai vulgarisate, suntu atâtu de schimosite in limb'a nemtiesca, câtu mai nu le mai cunosci, cá si altele multe, ce le vomu citá numai de câtu, precumu dein cele citate mai susu suntu: bischof dein episcopus, kelch dein calix, orgel dein organum, teufel dein diabolus.

Si in urma se trecemu la cele mai vulgari, cari suntu in gur'a poporului, si anumitu la cele ce se tienu de numirea partiloru corpului omenescu, de cari nu se pote dîce, cà le a bagatu relegiunea, artea seau scienti'a dein limb'a latina in cea germana, ci vecinetatea si comerciulu, ce l'au avutu popora-le germane cu imperiulu romanu, pre aceeasi cale, pre care si in limb'a romanesca au intratu unele straine dein limbele straine, forà de a fí lipsa, cá de acì se concludemu numai de câtu la corcitura. De acestea suntu:

Körper, lat. corpus-corporis.
Haut, lat. cutis; cá si Fell lat. pellis, piele.
Haupt, si Kopf, lat. caput, capu.
Ohr, lat. auris, mutandu, pre au in o, cá la lat. cauda si coda, plaustrum si plostrum; la franci or dela aurum, si cá la noi dein auricla seau aurecla facundu orechia cá italii, seau urechia.
Auge lat. oc-ulus, resolvendu pre o in au, si lapedandu deminutiunea latina in -ulus, cumu a fostu deinceputu si la latini ocus; seau celu pucinu dein ἀυγή grecescu, care intre altele insemneza si ochiu.
Backe, lat. bucca.
Nase, lat. nasus, nasu; scaimbandu genulu.
Lippe, lat. labium si labrum, buza.
Zahn, cu variatiunile dialectice: goticè la Ulfila tunte, saxon. tän, angl. tine (pronunciatu tain) si tonth; lat. dens-dentis, gr. ὀδοὺς ὀδόντος, dente.
Bart, angl. beard, lat. barba.
Achsel, lat. axilla, susuora.
Arm, lat. armus, braciu.
Hertz, angl. heart, lat. cor-cordis, gr. καρδία.
Fuss, lat. pes, gr. πούς, pietioru.
Knie, lat. genu, gr. γόνυ; genuchiu.
Muskel, lat. musculus, muschiu.
Nerv, lat. nervus, vena.
Sohle, lat. solea, talpa. Etc.

Intrebàmu acumu: De unde are limb'a germana, pre aceste 20 cuvente elementaria latine si greco-latine, precumu si alte multe?

*) Vedi: Der germanische Ursprung der lateinischen Sprache, und des römischen Volks, nachgewiesen von E. Jäkel; 8-o, Breslau, 1830.

De unde are numirile naturali, precumu:

Natur, lat. natura.
Baum, lat. pomum, pomu.
Birn, lat. pyrum, peru.
Eber, lat. aper, vieru selbatecu.
Frucht, lat. fructus, fruptu.
Horn, lat. cornu.
Kirsche, lat. cerasum, cerésia.
Lein, lat. linum, lînu,
Meer, lat. mare.
Nuss, lat. nux, nuca.
Öl, lat. oleum, oleiu.
Pflanze, lat. planta.
Pfeffer, lat. piper.
Rose, lat. rosa.
Salz, lat. sal-salis, sare.
Sau, lat. sus; cá Maus lat. mus.
Wein, lat. vinum.
Wurm, lat. vermis, vierme. Etc.

Inca si in form'a deminutiva:

Esel, lat. asellus, asinu.
Fenchel, lat. foeniculus.
Ferkel, lat. porcellus.
Kaninchen, lat. cuniculus, liepure domestecu.

Intrebàmu de unde au aparatele domestece si economice, precumu:

Haus, lat. casa.
Achse, lat. axis, osie.
Axt, lat. ascia, secure.
Egge, lat. occa, grapa.
Fenster, lat. fenestra.
Kammer, lat. camera, camara.
Keller, lat. cellarium, celariu.
Kerker, lat. carcer.
Mauer, lat. murus.
Pfahl, lat. palus, paru.
Pforte, lat. porta.
Pfosten, lat. postis, ustioru.
Rad, lat. rota.
Schindel, lat. scindula, sindila.
Schrein, lat. scrinium, sicriniu.
Thurm, lat. turris, turnu.
Ziegel, lat. tegula, tiegla.

La cari se mai adaugemu, totu numai vulgaria:

Donner, lat. tonitru, tunetu.
Fass, lat. vas-vasis.
Fluth, lat. fluctus, und'a marei.
Form, lat. forma.
Herr, lat. herus, domnu.
Joch, lat. jugum, jugu.
Kalk, lat. calx, varu.
Kiste, lat. cista, lada.
Korb, lat. corbis, cosiarca.
Lehm, lat. limus, lîmu.

Münze, lat. mentha, si moneta.
Name, lat. nomen, nume.
Pöbel, lat. populus, poporu.
Preis, lat. pretium, pretiu.
Pulver, lat. pulvis-pulveris, pulbere.
Regel, lat. regula.
Siegel, lat. sigillum.
Stall, lat. stabulum, staulu.
Tafel, lat. tabula, tabla.
Uhr, lat. hora, ora.
Wille, lat. velle, vrere.
Wind, lat. ventus, ventu.
Wittwe, lat. vidua, rom. vedua si veduva.
Zeichen, lat. signum, semnu. Etc.

Au nu dein limb'a latinesca? De si form'a unor'a, precumu amu premisu, atâtu e de schimosita in limb'a germana, câtu abia se cunosce. Au dor' numai latinii si romanii au luatu cuvente straine dein alte limbe, er' slavii, si germanii nu? Seau pote se precepe, cumu se fia luatu latinii, acelu poporu vechiu, cuvente germane dein dialectele noua? Au nu vede ori si ce-ne, cà ast'a ar' fí una ipotese absurda, unu anachronismu ridiculu? Si alte, si alte mai multe intrebari.

Cu tote astea, dein aste cuvente, si altele mai multe, de cari suntu plene cartile si cuventarile autoriloru si oratoriloru germani,*) nu cutezàmu, si nu amu cutezá, chiaru candu aru fí si mai multe, se conchidemu, nece cà limb'a germana e latina seau de origine latina, seau unu amestecu de elemente eterogenie, nedemna de a se numí originale, nece cà natiunea germana e unu amestecu de natiunalitati pierdute si transformate, de si dupa conclusiunile analoge ale literatiloru supra-amentiti despre limb'a romanesca cu totu dereptulu amu poté se conchidemu.

Constatàmu numai, cà si limb'a germana, pre lenga tota originaletatea ei, ce nu vomu ai o denegá, are in sene multe, forte multe, elemente straine, intre cari forte multe si latinesci, cá se nu mai amentimu si de altele anumitu, cà-ce de astea destule au scrisu si insii literatii germani. Presupunemu inse totu de una data, cà acestia suntu cu multu mai critici si mai seriosi, de câtu se opineze cu Jäkel, cumu cà limb'a latina e de origine germana.

*) Vedi de esemplu, sesiunea XXII a Consiliului imperiale dein 20. Jul. a. c. in Wiener Z. nr. 173, unde intre mai multe sute de cuvente negermane vei aflá si: correct, factisch, intact, opportun, ostensibel; concentrieren, ignorieren, praejudicieren, reoccupieren, etc. etc.

De acea si postulàmu, cu totu dereptulu, dela filologii straini, si in specie germani seau germanisati, cá intru dejudecarea limbei romanesci se fia ceva-cevasi mai impartiali, se studieze mai cu multa critica datele istorice si filologice, pre cari voru a-si basá opiniunile audaciose, la cari atât'a suntu de aplecati, se nu urmeze doue logice, nece se mesure cu doue mesure, ci se recunosca si intru acestu obiectu: cà quod uni verum, alteri non potest este falsum.

Cu alte cuvente, un'a dein doua: Au se admita, cà nece una limba astadi nu este curata, ci tote suntu numai amestecu de elemente eterogenie, si natiunile tote corciture, — sî atunci capu plecatu, ce va fí pre satu, fia si pre limb'a si natiunaletatea romanesca.

Au, deca asta nu voru se admita pentru alte limbe, de esemplu, in respectulu limbei germane, dein causa cà e a loru propria, — ci numai cu esceptiune pentru cea romanesca, — atunci liertene tote ilustritatile literarie, ori câtu de mari se fia, deca ne vomu esprime: cà atare logica nu intielegemu, dar' nece o potemu numí logica.

Noi nu avemu tempu si locu de una camu data se ne dechiaràmu aici mai pre largu de multe alte, ce amu mai poté amentí, ci mai atengemu numai aceste doua:

1) Cà nu tote, câte le dau scrietorii de mai susu de slavice seau neromane, in adeveru asia sî suntu.

Asia de esemplu: abia, la Fr. Miklosich, nu e slovenescu, ci curatu romanu, compusu dein doi A si unu BI in miedilocu, derivatu dein celu latinu VIX, si formatu dupa natur'a limbei romanesci, care lapeda consunatorie-le dein urma, aici X, er' pre V-lu stramuta in B, cá in BERBECE dein vervece latinescu, BESICA dein vesica, CORBU dein corvus etc. Chiaru cumu e formatu si altu adverbiu romanescu: asia, compusu erasi dein doi A si unu SI in miedilocu, derivatu dein celu latinu SIC, unde cosunatori'a finale C totu dein asemene causa e lapedata.

De mirare e, cà domni'a lui sî veduv'a romanesca vrè a o derivá dein limb'a slovenesca, numai pentru cà in silab'a VE vocalea E se pronuncia cá ъ; pronuncia-o ore si serbii asia? Care deca ar' fí causa destula, atunci nece vediu, nece veru, nece vertute etc. nu aru fí romane, ci slavice, pentru cà in tote acestea si in alte nenu-

merate E dupa V suna cá ъ seau ж. Au nu pote avé de in cuntra acì locu si acea modesta opiniune, cumu cà une oria si domnii slavi si serbi au mai luatu câte unu cuventielu, deca nu dein limb'a romanesca, inse celu pucinu dein cea latina seau italiana.

Totu domni'a lui deriva si cad'a, dela кадъ slovenescu, er' nu dela cadus latinescu, erasi de intru una causa minunata filologica cá si cea mai dein susu: pentru diversitatea genului! Care causa inca de ar' fí de ajunsu, atunci ar' fí pace si de radi'a romanesca, pentru cà la noi e feminina, er' la latini masculinu radius. Au nu si latinii scaimbau genure-le? Precumu, cá filologu, forà indoiela va fí sciendu. Celu pucinu Quintilianu ne o spune curatu, si anumitu citeza de esemplu: gladia plurali, in locu de gladii *).

Asia deriva si cup'a nu dela lat. cupa, ci dela кѹпа serbesca, nu sciu dein ce causa. Mrena, nu dela lat. muraena, ci dela мрѣна serb.; oltariu, nu dela lat. altare, ci dela олтар slavicu etc.; pentru cà in mrena dupa m nu pronunciàmu pre u, si in oltariu scriemu o in locu de a. Inse forà cause indestulite; pentru cà in limb'a romanesca mai adese ori s'a lapedatu câte una vocale seau s'a stramutatu intru alt'a, precumu caldu in locu de calidus, inca si caldus, la latini; destulu in locu de desatulu; cuscru in locu de cusocru seau cusucru lat. consocer; culcu in locu de culocu seau culucu lat. conloco; spre si spra in locu de supre si supra lat. super si supra, aici lapedandu chiaru pre u cá si in mrena; totu asia fome si fomete cu o in locu de A, macaru cà latinii dîcu fames, cu A. Au de acea nu voru fi nece acestea de origine latina, ci slavice?

Mai adaugemu, cà scrietorii nostri celi mai betrani scriu si altariu cu A, si pre multe locure asia se si pronuncia.

Lierte dar' domnii slavisti, deca nu potemu aprobá causele produse, si suntemu mai aplecati a crede, cà slavii le au luatu, nu dîcu dela români, ci dein dialectu romanu.

Schmidt e si mai curiosu in deductiunile sale, derivandu gaur'a dela dera (!), satu dela сѣд, popa dela попъ, basereca (risum teneatis amici!) dela сръква (!?!?) bulgarescu; verbulu curgu dela ciurka polonescu, taliu dela teati, tnuf, ciac (vai!); dare dela dati, modru dela мѫдрі (intieleptu), voia dela volia, tote slovenesci, etc. De minune! Nu cumu va de esemplu, si caula, satum, popa, basilica, curro, do-dare, modus si modulus suntu de origine slavica? Si ore nu cumu va si italii au luatu dela slavi: tagliare, si voglia?

Au n'a vediutu, ce scrie Lucretiu lib. II, v. 951.

Donec materies omnes concussa per artus
Vitales animae nodos e corpore solvit,
Dispersamque foras per caulas ejicit omnes.

sî lib. III., v. 256:

Utque adeo vitae desit locus, atque animai
Diffugiant partes per caulas corporis omnes.

Cumu cà caula aici insemneza gaura, arata loculu paralelu totu acolo lib. III. v. 587, unde in locu de caulas se scrie: atque foramina; er' mutarea lui C in G, si a' lui L in R, in limb'a romanesca, e unu ce atâtu de cunoscutu si filologiloru straini, câtu e de prisosu a mai demustrá.

Despre derivatiunea verbului italienescu tagliar, lasu se tracteze filologii italici, noi nu provocàmu de câtu la Forcellini sub voce talea si cele citate acolo.

Rössler totu pre acea corda; mucu romanescu, mai bucurosu-lu deriva dela μῦκος grecescu, de câtu dela mucus latinescu. Nu cumu va dar' latinii l'au luatu dela români? Asia sî muru, nu dela morus lat. ci dela μουριά neogrecescu. Dar' neogrecii apoi de unde l'au luatu? Si ore muru nu e mai aprope de morus, de câtu de μουριά? — Totu asia si màru, nu dela malum, ci dela μῆλον. Prea bene, inse deca e asia, atunci romani-lu voru fí luatu, pre candu grecii inca nu pronunciau milon cu i, cá acumu, ci melon cu e, adeca pre tempulu Romaniloru. Si in urma: paltinu, dela πλάτανος, nu dela platanus; — téca, nu dela theca, ci dela θήκη, — templa, nu dela templum, ci dela τέμπλον, — flamura, nu dela flammula latina, ci dela φλάμπουραν; etc.

Ex ungue leonem! Dein aceste esemple pucinele, romanii nostri potu intielege, cu câta esactitate, coscientia si cunoscentia de fapte tracteza literatii slavo-germani cestiuni atâtu de importanti filologice si istorice, — spre dorerea nostra, nu numai pentru cà atari cestiuni se atingu de ce avemu mai scumpu pentru asta lume: limb'a si

*) Instít. orat. lib. I. c. V. 16. „Gladia qui dixerunt, genere exciderunt."

natiunaletatea, cari ni-le profaneza intru unu modu nedemnu de scientia, — ci chiaru si pentru inse-si scientie-le filologice si istorice, cari cá scientie s'aru cadé se fia respectate mai multu, de câtu se le imple cu opiniuni si deductiuni forà fundamentu si chiaru false.

Inse romanii nostri nu au de a se teme nemica nece pentru un'a dein partea filologiloru si istoriciloru slavo-germani. Romanetatea limbei si natiunei nostre e asiediata pre mai solide fundamente, de câtu se o pota restorná studia filologice si istorice, cumu amu vediutu pre cele mai dein susu. — Mai in colo —

2) Cà literatii slavo-germani facu unu paralogismu neliertatu de critica side principia-le unei adeverate filologie, cându nu numai aduna tote gunoia-le limbei romanesci, de cari se afla in fiacare limba, ci le dau cea mai mare importantia si decisiva intru dejudecarea naturei limbei si a originei natiunei romanesci, ce nu le compete, er' form'a limbei romane si mass'a elementului latinu in limb'a romanesca intru atât'a o neconsidereza, seau in adensu o ignoreza, cá si candu acest'a ar' fí celu mai neinsemnatu elementu si unu ce numai accessoriu in limb'a romanesca.

Suntu inse si intre germani, si intre alte natiuni, esceptiuni onorabili, si persone cu eruditiune profunda, cari nu se lasa a se portá de consideratiuni meschine in cestiuni de importantia istorica, ci tienu numai adeverulu si interesulu scientiei de scopu si criteriu cercetariloru sale.

Se pote cà literatii slavo-germani antiromanesci credu, cumu cà cu prestigiulu celebritatei ce o au, si cu aparatulu literariu, ce-lu desfasiura in a-antea unui publicu, ce nu se prea ocupa cu acestu obiectu mai multu de câtu cu Chin'a si cu Iaponi'a, voru se intorca lumea nepreceputoria de atari discusiuni la idee-le slavistice, ce predomnescu astadi nu numai in politica, ci si in literatura.

Inse, deca Slavii si slavo-germanii voru poté se insiele lumea, se creda, cà romanii inca suntu slavi seau germani, — se pote, — inse pre romanu, nulu va insielá nece una data. Ignaros fallunt, gnaris sunt derisui.

Romanulu de acumu, cá si celi dein vechime, crede si e convinsu, cà limb'a lui si natiunaletatea lui e romana, curata cá si a' ori carei natiunaletati moderne, si asta credentia si convictiune nu o va scaimbá nece una data.

Noi credemu inca, cà cercetarile seriose, ale romaniloru si ale strainiloru impartiali, voru procurá in urma triumfu acestei credentie si convictiuni natiunali, in necadiulu toturoru antiromanistiloru, de ori ce secta politica au literaria se fia.

Noi recunoscemu mai in colo:

b) Cà natiunea romana in adeveru nu ocurre la scrietorii istorici, sub nume de Vlachi, mai in a-ante, de cumu ne-se dîce si canta de atâte ori.

Inse nu recunoscemu conclusiunea antiromanistiloru nostri; Cumu cà asia dar' natiunea romana nece nu a esistatu panà atuncia.

Pentru cà, deca nu ocurre sub numele de Vlachu, ea ocurre sub nume de romanu. Si, de nu ar' ocurre nece sub nume de romanu, totu nu s'ar' poté conchide: cà nu a esistatu. Cà-ce domni'a loru prea bene sciu, de una parte pierderea cea mare a literaturei grecesci si latinesci, nu numai intru alte ci si in cele ce se tienu de istoria, causata de vandalismulu popora-loru germane, slave, si asiatice in totu imperiulu romanu orientale si occidentale; asia câtu dein fragmentele si urmele, ce au remasu, pre dereptu potemu presupune, cà multe, forte multe, monumente atâtu grecesci câtu si latinesci au peritu, cari aru reversá una lumina si certitudine mai mare spre nationalitatea nostra; — precumu de alta parte inca e cunoscutu, cà prein vandalismulu si barbari'a, ce au urmatu preste tota Europ'a dupa caderea imperiului romanu, chiaru si câti au mai scrisu, nu au mai fostu atâtia la numeru cá mai in a-ante, nece au mai potutu scrie cu acea esactitate si cunoscentia, ce caracteriseza pre scrietorii clasici.

Au nu e constatatu, de esemplu, cà despre faptele lui Traianu, si de espeditiunea lui in Dacia in specia, nu a remasu nece una consemnatiune istorica contemporania? Nece dela Pliniu, nece dela Suetoniu, nece dela Tacitu, cari au scrisu atâtea, si de atâti ticalosi, de si scimu, cà unii deintra acestia in adeveru au si scrisu despre faptele erorice si vertutile lui.

Si cene potea meritá mai multu de câtu Traianu nu un'a, ci milie de monumente istorice literaria?

Unde e poëm'a lui Caniniu de belu-lu Dacicu, de care scrie C. Pliniu? *)

Unde suntu commentarii lui Traianu dein asta espeditiune, dein cari citeza Priscianu? **)

Tote au peritu, cá dein fatalitate, câte s'au scrisu despre acestu mare imperatu, si alesu despre espeditiunea dacica, cari aru poté, nu ne indoimu, multu se ilustreze originea natiunei nostre.

Nece macaru atât'a nu a remasu despre elu si de acea espeditiune, câtu a remasu despre succesorii lui intre asia numitii scrietori ai istoriei auguste, scriptores historiae augustae, dela Hadrianu panà la Diocletianu.

Inca si ceea, ce a scrisu Dio Cassiu despre Traianu in istori'a cea mare a sa, nu ne a remasu, de câtu intru epitome scurta facuta in secl. XI de unu grecu bizantinu numitu Xifilinu.

Si astea fiendu asia, precumu prea bene suntu cunoscute toturoru invetiatiloru Europei de astadi, chiaru si slavistiloru, nu ne potemu destulu mirá, cumu mai potu cesti dein urme, se cuteze a conclude dein defectulu monumenteloru istorice, cumu cà românii panà la seclulu, nu sciu care, nece nu au esistatu, ci una data cu istoriculu bizantinu ia inceputu si esistenti'a.

Alta curiositate inca si mai mare, si demna de tota admiratiunea, este si acea oserbatiune: Cà acesti literati, cari atâte monumente istorice ceru pentru istori'a romana, dein câte s'au mai pastratu, numai pre acelea le admitu de istorice, si numai intru atât'a, in câtu suntu favorabili opiniuniloru sale, macaru si numai la parere, er' pre cele favorabili romaniloru si romanitatei nostre, le lapeda cá fabulosa, seau le esplica intortocatu, cá vai de omu.

Anonimulu lui Bela, care scrie de venirea unguriloru in Transilvani'a, si cumu a aflatu aici pre romani suptu principele loru, — e fabulosu in a-antea celoru, ce nu voru se recunosca nece astadi, cà magiarii au aflatu pre romani aici in Transilvani'a; — de si unu invetiatu Ungaru (nu sciu deca a fostu magiaru, au nu), Daniel Cornides, a scrisu una carte intrega spre apararea acelui cronicariu. *)

Er' ce scrie Nestor in istori'a rusesca, despre Vlachii de la Dunare, cari au alungatu pre slavi de acolo, — erasi nu voru se admita, cà aceli Vlachi au fostu romani, ci italiani. **)

Deci, deca asia e lucrulu cu studiulu limbeloru si alu istoriei, si deca legile criticei si logicei numai asia se oserbeza, cumu vediumu, cà le oserbeza slavistii nostri, candu e vorb'a de romanu, — atunci se esclamàmu: Vai de studiulu loru si de logic'a loru.

Si nu potemu se le dàmu altu consiliu mai bunu, de câtu se mai procetesca pre Lucianu: De modo scribendae historiae.

Nota. In siedenti'a Academiei unguresci de in 22. juliu a. c. D. Hunfalvi a tienutu, dupa cumu scriu dîaria-le, una Disertatiune despre rumuni, totu in sensulu literatiloru slavisti de mai susu. Care neveniendu-ne inca a mâna, o reserbàmu pentru alta ocasiune, de o vomu aflá de interesulu nostru a ne ocupá cu ea.

Cu asta ocasiune adaugemu, cà si literatii magiari au inceputu in decenia-le mai de aprope, mai multu

---

*) C. Pliniu epist. lib. VIII, ep. 4: „Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quae tam recens, tam copiosa, tam lata, quae denique tam poëtica et, quamquam in verissimis rebus, tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, insessa castris montium abrupta, pulsum regiâ, pulsum etiam vitâ, regem nihil desperantem. Super haec, actos bis triumphos, quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas, quod haec aequare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio;" etc.

**) Priscianu Instit. Grammat. lib. VI, c. III, 13: „Trajanus in primo Dacicorum: Inde Berzobim, deinde Aixi, processimus." Edit. Putsch pag. 682; Krehl t. I. pag. 226.

*) D. Cornides, Vindiciae anonymi Belae regis notarii, editae et auctae a. J. Chr. Engel; 4-o, Budae, 1802. Si anume, p. 327, unde scrie: „Hic est lapis offensionis pro illis, qui Valachos in Transilvaniam serius tantum advenisse, et hinc tantum qua advenas arbitrarie tractandos esse, tam pertinaciter credunt, ut Anonymo bellum indicere, quam errori suo renunciare malint."

**) La Schlözer, textu t. II. p. 66, versiune pag. 80: „Denn da die Wälschen (rusesce Volochom) einen Anfall auf die Slaven (rus. Sloveny) an der Donau taten, und sich unter ihnen niederliessen, und ihnen Gewalt antaten, so wanderten die Slaven (rus. Sloviene) aus, und einige liessen sich an der Weichsel nieder, und hiessen Lächen; andere von diesen Lächen wurden Polen genannt; noch andere Lächen Lutitzer, andre Masovier, andre Pomern." Conf. si testulu dein ed. Miklosich pag. 2.

La cari Schlözer anoteza: „Nun wer sind diese Wolochen oder Wlachen, die die grosse Auswandrung der Slaven nach Norden veranlassten? Oben s. 60 sind sie unstreitig Wälsche, Italiäner, mit Ausschuss der Römer und Venezianer. Also I nicht Römer etc. II. Walachen etc. Vedi Cuventulu nostru pag. 129, unde amu tractatu mai pre largu.

pecâtu altii, sesi purifice limb'a de latinismi si germanismii, de cari gemea, si in adeveru o au sî dusu forte departe, numai câtu scrietorii magiari cá si celi germani, sî oratorii totu nu se potu suferí, se nu-si incarce, si sesi podobesca scrierile si cuventarile cu cuvente latinesci. Asia de curundu in famos'a epistola a-lui Kossuth catrà Deák dein 22. maiu a. c. aflàmu mai multu de 30, si in respunsulu lui Pulszky mai multu de 40 cuvente straine mai tote latinesci pr. progressus, logica, historia, agitatio, bureau, mistificál, decretál, typus, legisticus, illusio, invasionalis, geniroz, derisio, conjunctura, deriválʼ etc. — Drama, discreditál, constatiroz, templom, sors, ora, direct, indirect, absorbeal, koronás, illustral, apellál, etc. etc. Vedi si diaria-le loru.

Intre cele nemtiesci citate mai susu noi inca amu trecutu preste tote adiectivele, adverbia-le si verbele vulgari, cà-ci ne temeamu, cà nu ne va mai ajunge locu la tote, pr. suntu: eng angustu, kurtz curtus scurtu, lang longus lungu, rund rotundu, klar clarus chiaru, kahl calvus plesiugu, sicher securus, wahr verus adeveru, just justum, falsch falsus etc., — precum si: heute hodie adi, gestern hesterno (die) eri, satt satis destulu, etc.

In urma adaugemu, cà Disertatiunea acesta a' nostra erá destinata pentru adunarea generale a' Asociatiunei romane transilvane dein Clusiu in 14/26 augustu a. c., inse dein caus'a absentiei nostre la Bucuresci remase in Msu.

(XII.)

COLUMN'A TRAIANA.

IV.

HISTORIA UTRIUSQUE BELLI DACICI, — AUCTORE CIACONO.

(Urmare.)

CCI. Legati Dacorum supplices ad Caesarem veniunt, pacis conditiones postulaturi, indulgenter ab ipso suscepti, re tamen infecta discedunt.

CCII. Muli catenis aereis jugati carro, bellicam machinam vehunt.

CCIII. Triarii, hoc est robustissimi milites intra lignorum strues tandiu consistentes, quandiu exercitus reliquus non periclitaretur, cum hoste pugnâ congrediens. Triarii enim, ut, requieti et integri acrius invaderent hostes, post ultimas acies sedere consueverant, siquid enim primis ordinibus accidisset, de horum viribus reparationis spes tota pendebat. Triarii namque gravis erant armaturae milites, cataphractas et cassides gestantes, veterani, et spectatae virtutis, qui post alios anteriores profligatos pugnam capessebant. Jus etenim legionis erat: facile nec fugere nec sequi, cum gravis armatura staret pro muro. Lignorum vero strues fabricandis navibus erant aggestae, ubi machinam triarii habent, quam in hostes intorqueant.

CCIV. Milites loricati squammis aereis ferme contecti, et galeis in conum sive cuspidem quandam abeuntibus muniti, quorum imaginem tam hic,

CCI. Tramisii Daciloru venu la Traianu roganduse pentru pace, si fura acceptati cu blandetie, dar' se reintorsera forà resultatu.

CCII. Muscoi legati cu catene de arame la caru, tragu una machina belica.

CCIII. Soldati, ce se numeau triari, celi mai tari dein oste, stau intre gramade de lemne, panà ce ostea cea alalta luptanduse cu inemiculu nu erá in periculu. Pentru cà triarii, cá se pota agresá mai cu potere pre inemicu, stá in repausu dupa cele mai dein urma linie ale ostei; càce deca ordiniloru antânie li-se templá ceva reu, tota spemea dependea dela triari. Fiendu cà triarii erau dein armatur'a grea, portandu lorice si coifi, soldati betrani, si de una vertute cunoscuta, cari continuau batali'a numai dupa sfermarea linieloru prime. Pentru cà cadenti'a legiuniloru erá, nece a fugí prea liusioru nece a urmá, standule la spate armatur'a grea cá unu muru. Er' gramadele de lemne erau adunate pentru fabricarea nailoru, unde triarii au machina spre a o intorce in contr'a inemicului.

CCIV. Soldati invescuti mai de totu in lorice cu soldi de arame, si cu coifi ascutîti, de cari se vedu figure atâtu aici, catu si in arculu trium-

quam in arcu triumphali Constantini adhuc Romae extante, cernere est. Erat autem proprie lorica munimentum et armatura corporis aereis hamis contexta, quae pectus, brachia, et faemora tegebat, ut Virgilius etiam docuit III. Aeneid.

Loricam consertam hamis, auroque trilicem.

CCV. Funditorum ala, lapides fundis jactantium, ex auxiliaribus Germanis, vel foederatis populis aliis collecta. Funditores autem sunt, qui fundis ex lino vel setis factis, contorto circa caput brachio, dirigunt saxa. Funda vero, quod eâ lapides fundantur, dicta. Balearicos supra cunctos mortales ea arte excelluisse, Livius XXVIII auctor est. Baleares namque foeminae, ut Vegetius prodit, a teneris unguiculis ita natos erudiebant, ut nullum cibi genus contingere sinerent, nisi quem, ex funda emisso lapide, percussisent, unde summa in ea arte dexteritate vigebant. Quod et Virgilius I. Georgicorum satis innuit, cum ait:

Stupea torquentem Balearis verbera fundae.

Proinde sunt, qui Balearium insularum habitatores fundae usum primos invenisse asserant, quamquam Plinius hoc idem apud Syrophoenicas dicat inventum.

CCVI. Ala altera auxiliaris, levis armaturae, ut pote quae clypeis solum et clavis pugnaret, caeterum nuda et inermis. Funditores autem, et ferentarii hi, levis armaturae milites, praecipue in cornibus locabantur, et ab hispugnandi sumebatur initium. Recte vero sinistris pedibus funditores, et clavis pugnantes, anteire exprimuntur; praeceptum namque militiae erat a Vegetio recitatum lib. I. Cum missilibus ageretur, sinistros pedes anteriores, milites habere debere, quod vibrandis spiculis vehementior ictus sit. Sed cum ad pilum venitur, et manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros pedes anteriores milites habere debent, ut et latera eorum subducantur ab hostibus, ne possint vulnus accipere, et proximior dextra sit, quae plagam possit inferre.

CCVII. Machina, ut videtur, aliqua, quam Daci in Romanos dirigunt et torquent. Pugnaban t autem Daci hoc praelio cum clavis, tum etiam acinacibus, clypeis tecti, caeteris armamentis destituti.

CCVIII. Victoriam de Dacis hoc certamine Traianus augustus consecutus, nova castra hosti viciniora munire constituit; lignatoribus in eam

fale alu lui Constantinu in Rom'a. Er' loric'a erá in adeveru una armatura tiesuta dein diale de arame spre apararea corpului, si alesu a' pieptului, bracia-loru si a copseloru, precumu si Virgiliu arata in Aeneide III, dîcundu: Lorica impletita dein diale de auru intreita.

CCV. Una aripa de funditori, cari aruncau pietre dein funde, adunata dein ajutatori germani seau alte popora federate. Funditori se numeau, pentru cà dein funde, facute dein lînu seau peru, intorcundu man'a preste capu, aruncau pietre in inemici. Celi mai renumiti in asta arte erau locuitorii dein insulele Baleari, precumu ne spune Livia in lib. XXVIII. Pentru-cà mulierile de acolo, cumu ne arata Vegetiu, pre prunci de mici-i invetiau, se nu se atinga de nece una bucata, de câtu numai ce o aru fí atinsu cu una pietra aruncata, de unde apoi se trase acea mare desteritate a loru, de care si Virgiliu amentesce in lib. I. Georg. candu dîce:

Invertindu loviri caltiose dein funda Balearica.

De unde unii suntu de parere, cà locuitorii insuleloru Balearice au fostu antânii inventori ai fundei, de sî Pliniu dîce, cà Sirofenicii au aflatu-o mai antaniu.

CCVI. Alta aripa ajutatoria, de armatura liusiora, care numai coifi avea si se batea cu maciuce, de almentrea nudi si nearmati. Er' funditorii, si acesti ferentari, de armatura liusiora, se asiediau mai alesu in cornure, si eli incepeau lupt'a. Pre dereptu inse funditorii se esprimu plecandu cu pietiorulu stangu, si cu maciuce esiendu in aante la lupta, pentru cà acest'a erá unu prescrisu militariu, aratatu de Vegetiu lib. I, unde dîce: Cà soldatii, candu se batu cu sagete, au se inainteze pietiorulu stangu, cà-ci asia mai cu putere se potu aruncá sagetele; er' candu venu la lancie si la spathe de a mân'a, eli au se inaanteze pietiorulu dereptu, pentru cá si laturile loru se se apere de inemicu, cá se nu se véteme, si man'a derepta se fia mai aprope, cá se pota face lovitura.

CCVII. Una machina orecare, precumu se pare de ale Daciloru, cari o intorcu si deregu in contr'a Romaniloru. Er' in acesta batalia Dacii portau maciuce si spathe scurte, si se scuteau cu scuture, ne mai avendu alta armatura.

CCVIII. Traianu imperatu in acesta batalia castigandu invingere, si-propune a intarí noua castre mai aprope de inemicu; aplecandu spre acést'a

rem vel Germanis, vel Dacis aliquot, in amicitiam et fidem receptis usus.

CCIX. Nova castrorum munitio.

CCX. Captivus e primoribus Dacorum in conspectum Caesaris adducitur, tribunis et preatorianis militibus stipatus. Cui Caesar succensens, capulo ensis utraque manu apprehenso, excidium et extrema quaeque Dacis mala illaturum minitatur.

CCXI. Militibus romanis, e castris lignatum prodeuntibus, Daci in silvis abditi insidias moliuntur. Cuius rei certior Traianus factus, alam militum levis armaturae, sagittariorum, funditorum, et ferentariorum, commodo loco disponit. Irrumpentes autem ex insidiis Dacos ala militum expeditorum excipit, cunctosque ferme trucidavit, insidias insidiis compensans, necemque, quam in alios meditabantur, et captivitatem impingens.

CCXII. Caesar hac clade Dacis illata, castrum proximum militum praesidio tentum *) oppugnat, strenue, qui intus erant Dacis se se tuentibus.

CCXIII. Testudo, idest congregata militum multitudo, consertis scutis tecta adversus impetum lapidum aliorumque telorum desuper incidentium; cuius et Livius X ab urbe condita, et Caesar V belli gallici meminere; aliud prorsus a machina quadam bellica, quae testudo etiam nominatur. Conserti igitur hic milites, testudine facta, muros suffodiunt, diruunt, arceque potiuntur.

CCXIV. Dacis, qui subsidium munitissimo castro, a romanis militibus nuper capto, laturi veniebant, copiae Traiani occurrunt; acris fit utrinque conflictus, sed in quo Daci superati, Caesariani victores evasere. Capita autem hostium illustriorum Traiano, in acie editiori loco stanti, praetorianis stipato, coram perferuntur.

CCXV. Reliquiae exercitus dacici hac pugna deletae: r e g i a D e c e b a l i c a p t a.

CCXVI. Traianus augustus cum praefectis et tribunis exercitus, de conditionibus et pace cum Ddcebalo rege facienda, quam enixe et submisissime precabatur, decernit. Ad quascumque enim foederis conditiones venturum, imperataque facturum per legatos pollicebatur; praesertim cum provincia ferme omnis in postestatem esset recepta, et ob

taliatori de lemne seau dein Germani, seau dein unii Daci luati in amicitia si credentia.

CCIX. Noua intaritura de castre.

CCX. Unu captivu deintre fruntasii Daciloru se aduce in a-antea imperatului, incungiuratu de tribuni si pretioriani. Caruia imperatulu maniosu, si tienendu cu ambe mânu-le capulu spatei, amenintia, cà va face multu reu Daciloru, sî i-va taliá.

CCXI. Esiendu soldatii romani dein castre se adune lemne, Dacii ascunsi in paduri le facu alesiu. De care incunoscentianduse Traianu, intru unu locu comodu asiedia una aripa de soldati liusioru inarmati, sagetatori, funditori si ferentari. Deci candu Dacii prorumpu dein alesiu, arip'a acestoru soldati espediti i-cuprendu, si mai pre toti i-ucidu, respundiendu cu alesiu la alesiu, si dandule mortea si captivitatea, ce le precugetase asupr'a altor'a.

CCXII. Imperatulu cu asta batalia infrangundu pre Daci, bate cetatea mai de aprope de presidiulu militariu, inse si Dacii dein intru tare aparanduse.

CCXIII. Unu tiestu, adeca una suma de soldati adunati, aperata cu scute-le loru strinse unulu de altulu in contr'a aruncarei de pietre si alte sagete cadiendu de susu; de care si Liviu amentesce in alu X de la facerea Romei, si Cesariu in alu V de belulu galicu; cu totulu diversu de alta machina, ce erasi se chiama tiestu. Deci soldatii aici adunati si facundu tiestu, sapa murii, i-derima, si cuprendu cetatea.

CCXIV. In a-antea Daciloru, cari veneau se dè ajutoriu unui castru forte intaritu, ce lu ocapase romanii de curundu, le ese ostile lui Traianu; mare lupta se incinge de ambe partile, ci Dacii in fine fiendu invinsi, invinsera romanii. Er' capetele inemiciloru celoru mai ilustri se aducu la Traianu, care stá in oste la unu locu mai inaltu, incongiuratu de pretoriani.

CCXV. Remasîtiele ostei dacice se stergu in asta batalia, si C a p i t a l'a l u i D e c e b a l u fù c u p r e n s a.

CCXVI. Traianu imperatu impreuna cu prefectii si tribunii ostei se consulteza, despre conditiunile de pace cu regele Decebalu, carele o cerea cu tota supunerea si nevolienti'a. Elu prein tramisii sei apromisese, cà va acceptá orice conditiuni de federatiune si va implení cele impusa, alesu dupa ce mai tota provinci'a erá venita in potesta-

id se Decebalus in summam esset desperationem adductus.

CCXVII. Lignorum caesio, secatio, comportatio, et in struem congestio.

CCXVIII. Castra, hoste vicino et nondum pace firmata, tuto loco Traianus constituit, ubi lignorum, pabuli, et aquae copia suppetebat. Adaquatio enim ex copiosissimo vivo fonte, seu torrente proximo, a militibus fiebat, qui intercipi, aut alio derivari ab hoste nequibat.

CCXIX. Frumentum copiosum, milites intra saccos contentum super humeros vehunt *), in castraque deducunt.

CCXX. Pace his conditionibus firmata, ut Decebalus Dacorum rex arma et bellica instrumenta, machinas earumque artifices traderet, transfugas sive romanos sive socios remitteret, castella et arces deductis praesidiis everteret, et ut omni praeterea terra decederet, quam de finitimis per vim cepisset, eos denique amicos et inimicos haberet, quos Senatus censuisset, Decebalus licet invitus et moerens, praesentibus tamen jacturis coactus, per legatos primores pileatorum assensus est.

CCXXI. Traianum augustum in suggesto sedentem, praefectis, tribunis, praetorianisque militibus stipatum, Decebalus rex Dacorum genuflexus adorat, illiusque manus osculaturus apprehendit, circumstantibus signiferis, qui aquilas et labarum tenebant.

CCXXII. Transfugae manibus loro post terga revinctis ex Romanis vel sociis, qui ad Dacos confugerant, traditi et Caesari restituti, crimen juxta puniendi.

CCXXIII. Reguli et praecipui Dacorum duces, Decebalum regem suum comitati, ante Caesarem procumbunt, illiusque se imperio et potestati submittunt.

CCXXIV. Dracones Dacorum, et labarus regis Decebali, aquilas Romanorum signa Caesarisque labarum et imaginem, inclinatione et submissione quadam adorant, et ut superiora reverentur.

CCXXV. Castella et arces, juxta pacis conditiones, diruuntur.

CCXXVI. Daci cum uxoribus et filiis, armentis et pecoribus, terra discedunt, quam a finitimis per vim ceperant, suis eam antiquis colonis restituentes, ut fuerat foedere sancitum. Nonnulli etiam loca munita, dulcem inquam patriam dese-

tea romana, si de acea Decebalu erá adusu la cea dein urma desperatiune.

CCXVII. Se talia lemne, se ducu si se punu in gramade.

CCXVIII. Inemiculu fiendu aprope si pacea inca nefirmata, Traianu pune castrele intru unu locu securu, unde erá indestulare de lemne si de apa. Cà-ci adaparea se facea dintru una funte via forte copiosa, care inemiculu nu o potea cuprende nece a o derivá intru aliurea.

CCXIX. Soldati, cari ducu pre umeri bucate destule puse in saci, sî le porta la castre.

CCXX. Facunduse pace suptu aste conditiuni, cá Decebalu regele Daciloru se dè tote armele si uneltele de batalia impreuna cu maiestrii loru, se redè pre fugari seau romani seau soci, se surupe castelele si cetatile scotiendu pre soldati, si se esa afora dein tote tienutele, ce le a fostu cuprensu cu poterea dela vecini, si in urma se aiba pre aceliasi amici si neamici, pre carii va judecá Senatulu, Decebalu, desi forà volia si intristatu, dar' nevolîtu de daunele patîte, se involî prein tramesii sei pileati.

CCXXI. Decebalu regele daciloru se inchina dein genuchi lui Traianu dein sugestu, unde siedea incongiuratu de tribuni si pretoriani, si prendiendui man'a o saruta, standu in giurui semniferii, cari tieneau acere-le si labarulu.

CCXXII. Fugarii, deintre romani seau soci, cari fugisera la Daci, legati cu mânu-le la spate se redau Imperatului, spre a se certá dupa crima.

CCXXIII. Principii si alti generali a-i Daciloru, cari insocisera pre Decebalu regele loru, se inchina in a-antea lui Traianu, si se supunu imperiului si poterei lui.

CCXXIV. Belaurii Daciloru si labarulu regelui Decebalu, inchinanduse in a-antea acereloru romane si labarului imperatescu, se supunu si recunoscu superioritatea acelor'a.

CCXXV. In urm'a conditiuniloru de pace se surupa castelele si cetatiuiele dacice.

CCXXVI. Dacii, cu mulieri si prunci, cu vite si cu turme, esu dein tier'a, ce o cuprensese dela vecini cu poterea, redanduo erasi coloniloru de mai in a-ante, pre cumu se stabilise prein pace. Unii inca si dein dulce patri'a loru si dein opidele intarite

rere coacti, in aliaque oppida concedere et immigrare jussi, pacis decreto perurgente.

CCXXVII. Traianus augustus legionem XIII, Dacicam appellatam, ex superiore Pannonia, victo Decebalo, abductam, Daciae praesidio relinquit, ubi nunc Transylvania Hungariae existit, ut inscriptio sequens apud Transylvanos reperta comprobare potest, in hunc modum se habens.

F o r t u n a e A u g u s t. O m n i p o t e n t. u b i e r a s R h a m n u s i a u b i e r a s. Q u a n t u m a b f u i t n e R o m a l u g e r e t. V i v i t T r a i a n u s. V e t i b i D e c e b a l e. M i l s. l e g. VI e t XIII G. d e v o t i c a p i t i b u s.

Huic igitur legioni, provinciae custodiam et praesidium committit commendatque, ne injuriam vel vim aliquam provincialibus inferant, de qua merito apud ipsum conqneri possint, subituri *) severum supplicium, si secus fecerint.

CCXXVIII. Trophaea ex Dacis et Sarmatis devictis, stipitibus arborum affixa, loco editiori collocata, in Traiani augusti memoriam erecta visuntur, eo praecipue loco, ubi hostes profligati et deleti fuerunt. In priori trophaeo ex spoliis hostium conspiciuntur: dracones, ipsorum signa, paludamenta gentis propria, galeae, clypei, labara, pila, veruta, pharetrae, et sagittae.

CCXXIX. Victoria alata stans, pede galeam calcans, genu basi columnae innixa, media inter utrumque trophaeum, stylo intra clypeum, lauro coronatum, res hoc dacico bello praeclaras, famae posteritatique commendandas scribens. Basis autem columnae, cui victoria innititur, firmam et solidam gloriam significat.

CCXXX. Alterum trophaeum, praeter draconum signa clypeos, galeas caelatas, paludamentum, cum priori communia, thoracem habet squammis aereis confectum, gladium capulo aureo vel eburneo, intra vaginam reconditum auro gemmisque ornatam, acinaces plumbatas, et falces militares. Octo autem draconum signa, et tria labara, his trophaeis appensa, quod totidem fortassis signa exercitus dacici, et regis Decebali, in potestatem Caesaris venerint, totque fuerint hostium legiones profligatae.

CCXXXI. Regia Decebali, ubi palatium magnificentissimum, columnis et porticibus ornatum, ad ripam Istri situm, quod Traianus cum regia suppellectile occupavit. Quod maximi momenti fuit ad pacem inter Caesarem et Decebalum con-

ale acesteia suntu nevolîti a se duce in alte parti, dupa cumu cerea legatur'a pacei.

CCXXVII. Traianu imperatu, scotiendu dein Panoni'a de susu legiunea XIII, dupa invingerea lui Decebalu o lasa de presidiu in Daci'a, unde acumu e Transilvani'a Ungariei, precumu se pare a adeverí inscriptiunea aflata in Transilvani'a, carea asia suna:

„Fortunei atotu potente a Imperatului! Unde erai o Ramnusia, unde erai. Câtu lipsí de pucinu, cá Rom'a se planga. Traianu traiesce. Vai de tene Decebale! Soldatii legiunei VI si XIII gemene devotati cu capulu."

Deci acestei legiuni increde paz'a provinciei si presidiulu ei, sii comenda se nu faca vre-una nedereptate provincialiloru, de care se se pota plange cu dereptulu, cà-ci almentrea voru incurre aspra pedepsa.

CCXXVIII. Trofeele dela Dacii si Sarmatii invinsi se vedu pusa pre sulunari in locure mai inalte intru aducerea a mente de Traianu imperatu, mai alesu in acelu locu, unde inemicii fusese batuti si sfermati de totu. In trofeulu antaniu dein pred'a inemiciloru se vedu: belauri, semnele loru, imbracamentele propria ale daciloru, coifi, scute, labare, lancie, tulbe si sagete.

CCXXIX. Figur'a victoriei aripata, standu, cu pictiorulu calcandu pre unu coifu, si rezimandu genuchiulu pre basea columnei, in miedilocul a' doua trofee, scrie cu stilulu pre unu scutu corunatu cu lauru lucrurele stralucite dein acestu belu dacicu, comendandule posteritatei. Er' acea base insemneza firmitatea si soliditatea acelei glorie.

CCXXX. Alu doile trofeu, afora de belauri, scute, coifi calcati si vestimente militaria dacesci, ce se vedu si in trofeulu antaniu, mai are si una lorica dein diale de arame, spata cu capu de auru seau de elefantu bagata intru una teca aurita cu margaritaria, spate mice plumbate si seceri militaresci. Er' 8 semne de belauru, si 3 labare, spendiurate in aceste trofee se paru a arata, cà atate flamure de ale ostei dacice si ale lui Decebalu au venitu in poterea lui Traianu, si atâtesi au fostu legiunile batute ale inemiciloru.

CCXXXI. Cetatea regale a lui Decebalu, unde se vede unu palatiu magnificu, ornatu cu columne si foisiori, lenga ap'a Istrului, ocupatu de Traianu cu tota averea regesca; ceea ce fù de celu mai mare momentu pentru conchiderea pacei

ciliandam. In porticu autem supero statua, ut conjicio, ipsius Decebali regis conspicitur, vel alterius insignis maioris, qui praecesserat, proprio Dacorum habitu induta.

CCXXXII. Porta regii palatii, Istro fluenti contigua, in cuius supero limine tria juvenum nuda simulachra, singulas faces accensas tenentia, visuntur. Quorum quod medium est, indicem dextrum cum brachio elevatum habet, sinistrâ facem tenet, sicut reliqua duo dextrâ, eaque larium simulachra existimari possunt, a Dacis ita exprimi solita, quibus et custodia domus curae esset, utpote quae starent et excubarent ad aedium fores, nihilque illa domesticum latere posset, quae igne perpetuaque luce uterentur, maximeque fida incolis forent, quod per indicis elevationem satis significabant. Nisi totum hoc monumentum fuerit, quod Traianus augustus in Alemannorum solo condidit, suoque nomine appellavit, cuius meminit lib. XVII Ammianus Marcellinus.

CCXXXIII. Priori Dacico bello absoluto, paceque cum Decebalo rege firmata, Traianus augustus nihil, quod ipsius praesentiam exposceret, superesse ratus, in urbem redire constituit. Quare legione in provincia relicta, praesidiisque militum per opportuna loca dispositis, tribus secum legionibus abductis, quarum totidem aquilarum signa in biremi vehuntur, vale faciens Daciae, navibus per Istrum, et id noctu, facibus accensis et luminibus undique illatis, eius consilii duces et naucleros certiores faciens, expansis velis, remigibus impetu pulsuque remorum adnitentibus, laetae se navigationi committit.

CCXXXIV. Biremis liburnicae forma, quae ideo biremis dicta, quod duplici remorum ordine ageretur, superiori quidem uno, inferiori vero altero. Rostrum eadem habet aereum et aquilam in prora insculptam, ubi nauclerus remiges ad sedulam operam navandam exhortatur. Labarum gerit in puppi, et tria aquilarum signa, ut totidem e Dacis legiones cum Caesare abnavigasse *) intelligamus.

CCXXXV. Praetoria triremis, trium remorum ordine acta, in qua Caesar vehitur; labarum in puppi, et lumen clarissimum intra laternam praefertur, quod vulgus f u n a l e seu f a n a l e vocat; praetoriae insigne, quod caeterae naves noctu se-

intre Imperatu si Decebalu. In porticulu mai dein susu se pare afí statu'a lui Decebalu insusi seau a' altui rege celebre de mai in a-ante, invescuta in modu dacicu.

CCXXXII. Port'a palatiului regiu, lenga ap'a Istrului, de asupr'a careia se vedu statuele a trei teneri, nude, tienendu câte una faclía aprensa. Dein cari celu de miedilocu, e cu braciulu dereptu redicatu in susu, er' in stang'a tiene faclía cá si celi alalti doi in derept'a. Eli se paru a fi figurele lari-loru dacici, figurati in acesta forma la eli, caror'a erá incredentiata si paz'a casei, pusi fiendu se preveghieze la usiele caseloru, si asia nemic'a dein cele domestece nu potea se le fia necunoscute, cá celi ce de pururea erau cu focu si cu lumina si forte credentiosi locuitoriloru, ceea ce prein redicarea degetului destulu de chiaru se insemná. De nu cumu va totu monumentulu acest'a a fostu, celu ce Traianu l'a redicatu pre pamentulu Alemaniloru si l'a numitu pre numele seu, precumu spune A. Marcelinu in lib. XVII.

CCXXXIII. Terminanduse belulu dacicu antaniu, si intarinduse pacea facuta cu Decebalu, Traianu crediendu, cà n'a mai remasu nemica, ce iar' cere presenti'a, sia propusu a se intorce la Rom'a. Deci, lasandu legiunea in tiera, si dispunendu presidia militari la locure-le cuvenite, lià cu sene in apoi trei legiuni, ale caror'a semne totu atate acere se straporta in naie, si luandu remasu bunu dela Daci'a se suie in naile du pre Dunare noptea si cu faclie si lumine aprense, de care alu seu cugetu incunoscientiandu pre generari si prefectii nailoru, pensele se intendu, lopatarii impingu cu lopate-le dein poteri, si Imperatulu pleca voliosu in calatoria.

CCXXXIV. Form'a unei nai cu doue ordini de lopate, care chiaru de acea latinesce se numea b i r e m i s pentru acele doue ordini, un'a dein susu si alt'a dein diosu. Rostulu ei e de arame si are una acera taliata in partea de in a-ante, de unde naiariulu indemna pre lopatari la diligentia. Er' labarulu e pusu in partea dein apoi, si trei semne de acere, spre a insemuá, cà Imperatulu atâte legiuni a dusu cu sene in apoi dein Daci'a.

CCXXXV. Naie pretoriana, cu trei ordini de remi, pre care se duse Imperatulu, avendu in pupe unu labaru si lumina aprensa intru una lampa, care in limb'a vulgare se chiama f u n a l e seau f a n a r i u, si erá semnulu naei pretoriane,

quantur. Hippocampum supra rostrum aereum in prora habet.

CCXXXVI. Triremis liburnica altera, trium remorum ordine distincta, pulchra puppi, carbasis, funibus ad transversum malum adligatis, in prora tria cornua copiae, et victoriolam delphino colludentem habet.

CCXXXVII. Pro felici reditu Traiani augusti sacrificia in urbe fiunt, plurimis victimis ad aras mactatis; nuncius enim de eius adventu Senatum populumque praevenerat romanum. Intersunt autem huic sacrificio nomnulli palliis utentes cucullatis, quorum frequens Italiae, Hispaniae et Galliae nunc est usus. Fuerintne hi Romani, an exteri, incompertum.

CCXXXVIII. Sacerdotes, sacras de more gentis vestes induti, rituque succincti Gabino, in curiam, ubi Consules et Senatus convenerant, asciti, de votis suscipiendis sacrificiisque peragendis, pro salute et felici Caesaris reditu in urbem, curam indicente Senatu suscipiunt.

dupa care cele alalte aveau se urmeze noptea; er' in prora de asupr'a rostului avea figur'a unui calu de mare.

CCXXXVI. Alta naie triremica, cu trei ordini de remi, cu pupe fromosa, pense, funi legate de sulu crucisiu, er' in prora avendu trei corne de copia, si una figura mica de victoria jocanduse cu unu delfinu.

CCXXXVII. In Rom'a ajungundu, se facu sacrificia pentru bunu ajunsulu Imperatului Traianu, junghianduse mai multe victime la altaria, cà-ci de intorcerea lui la Rom'a venise mai in a-ante faim'a la Senatu si poporu. La aceste sacrificia se vedu asistendu omeni imbracati in mantele cuculiate, cumu se vedu si panà adi forte desu in Itali'a, Spani'a si Gali'a. Fost'au acestia romani, au straini, nu se scie.

CCXXXVIII. Preuti invescuti in vestimente sacre dupa daten'a natiunale, si sucinsi dupa ritulu Gabinu, chiamati in Curte, unde Consulii si Senatulu se adunase, la aratarea Senatului liau asuprasi grigea pentru a formá votive si a face sacrificia pentru fericit'a intorcere a Imperatului la urbea Roma.

(IX.)
TABLE CERATE.
8.

D. Finali a publicatu in analii museului trnu inca si alte d o u e table cerate, ce se afla in museulu dein Cusiu, impreuna cu facsimili-le loru fotografate, dein cari celu pucinu a dou'a, dupa form'a, ce se vede in aceli anali, e cu totulu nelegibile.

De acea noi inca le publicàmu aici, cu tote scaderile loru dupa editiunea amentita, numai pentru completarea acestei serie, si pre lenga respunsabiletatea numai a' editiunei prime.

Ele stau numai dein câte una tabla, si fiendu cà testulu pre denselo e intregu, s'ar' paré, cà nu au fostu nece triptice nece diptice, ci table singuratice, care e si opiniunea dlui Finaly, — numai câtu gaurele tableloru dein facsimili demustra invederatu, cà ele faceau partea dein table l e g a t e c u f i r u, seau se fia fostu triptice, seau numai diptice.

T a b l'a a n t a n i a.

Lin. 1. *Macrino et Celso Cos. XIII Kal. Iunias Flavius Secundinus scripsi rogatus a Mem*
2. *mio Asclepi quia se literas scire negavit it quod dixit se locas . . . . locavit*
3. *operas suas opere aurario Aurelio adjutori . . . . . c die . . Idus Novembres*
4. *proxsimas . . . ptaginta liberisque. . . . . m per . . mpora accipere*
5. *debebit s. as operas sanas va . . ntes . . . . . . debebit conductori s. s.*
6. *quodsi invito conductore . . . cedere aut c. stare voluer . . . . are*
7. *debebit in dies singulos s. unum ere ortus . . . . c. . . . .*
8. *fluor impedierit pro rata conputare debeb . . . . conduct . . . . . tempore*
9. *peracto mercedem solvendi moram fecerit ead . . . .*
10. *tenebitur exceptis cessatis tribus*
11. *Actum Immenoso majori.*
12. *Titus Beusantis Socratio Socra Memmius Asclepi.*
13. *qui et Bradua tionis.*

D. Finaly asia trascrie acestu documentu:

„Macrino et Celso Consulibus, XIII Kalendas „Iunias, Flavius Secundinus scripsi rogatus a Mem- „mio Asclepi, quia se literas scire negavit, id quod „dixit se locasse, et locavit operas suas opere au-

„rario Aurelio Adjutori ex hac die ad Idus Novem-„bres proximas X septaginta liberisque. Mercedem „per tempora accipere debebit. Suas operas sanas „valentes praestare debebit conductori supra scripto. „Quodsi invito conductore recedere aut cessare vo-„luerit dare debebit in dies singulos numum unum „aere octussim Conductori. Quod si fluor impedierit „pro rata computare debebit conductor. Si tempore „peracto mercedem solvendi moram fecerit eadem „in dies pendere tenebitur exceptis cessatis tribus. „Actum etc.

La care noi numai observâmu: la lin. 2, cà in originale se scrie numai dixit, er' nu dixsit; si erasi totu acolo, cà dupa locasse e de a se scrie: quod locavit; er' in lin. 4 in locu de X septuaginta liberisque seau laborisque, cumu vrè a emendá, e ase scrie: pro centum libris aeris, quas in mercedem pro tempore (in locu de per tempora) accipere debebit. Cele alalte suplemente potu se remania, cumu suntu propusa de D. Finály.

Tabl'a a dou'a.

Lin. 1. *Pontiano et Rufino Cos. VIII Idus Februarias Valerius Firmus*
2. *Fer . . . . . C . . . s . . d . . Verzone Beusantis quod di . . . . s . . nu . . . .*
3. *. . . . . Beusantis jure . . . . . agro gra . . . quod . . . . .*
4. *. . suo feren . . . . . Retio Dasius Verzonis . . . in . . os c . . . .*
5. *. . . . r . . . . i' . . id . . . . n . . . .*
6. *ex viro gra . . . . ide . . . . X viginti . q . . . .*
7. *gro gra . . . . Beusantis . . . . f . . . . .*
8. *fere . . . . o Majori . . . .*

D. Finaly nu adauge aici necè una trascriptiune, de acea cu atâtu mai pucinu potemu enteză se dâmu noi, cari e nece amu vediutu tabl'a originale, er' facsimilea ei, precumu amu atinsu si mai in susu, cu totulu e neusuabile. Numai pucine oserbatiuni adaugemu.

a) cà numele Beusantis in lin. 2 3 si 6, se afla si in subscriptiunea tablei de mai susu totu sub acestu uru.

b) cà numele Verzonis si Dasius Verzonis ocurre si in alte triptice, precumu in tripticulu III (Nr. III alu Archiv. pag. 50 si 51);

c) cà in lin. 4 inlocu de Retio este a se scrie si suplení Kavio retio, cá si in tripticulu III la l. c. si in urma —

d) cà in lin. ultima e a se suplení: Act. Alburno majori, cá si in alte triptice mai dein a-ante.

Mai adaugemu, cà tabl'a antania e dein a. 164 d. chr. 20 mai, fiendu consuli M. Pompeiu Macriuu si P. Iuventiu Celsu, imperatiendu M. Antoninu; er' tabl'a a 2-a dein a 131 d. Chr. 6 febr. sub Hadrianu, fiendu consuli Ser. Octaviu Laena Pontianu, si M. Antoniu Rufinu (nu Rufu, cumu scrie Finaly), dupa care acestu documentu e celu mai vechiu de câtu tote cele alalte table, câte s'au aflatu si s'au descrisu panà acì.

9.

Afora de aceste table, intrege si fragmentarie, ce s'au descrisu panà acì, se mai afla si altele inca nepublicate in museulu dein Pestia si celu dein Aiudu, inca si la mene unele fragmente mai de totu sterse si nelegibili, tote latine, afora de suscriptiunea greca dein tripticulu nostru nr. II. Table grecesci mentiunose vediuramu mai susu mai multe. Er' un'a genuina descrisa totu de Detlefsen, nu ne este cunoscuta, de câtu dein Inscriptiunile romane dacice amentite mai susu, la pag. 129 nr. 624, care noi nu o reproducemu aici, ci inviàmu la cartea amentita.

XVII.

CLAUDIU PTOLOMEU.

Intre inventele cele mai eminenti, de cari seclulu nostru e atâtu de avutu, sì cari pre dì inca totu se mai adaugu, si se mai perfectiuneza, aplecanduse atâtu pentru necesetatile practice de tote dîlele, câtu si pentru cele mai inalte ale scientieloru si artiloru, tiene unu locu forte insemnatu si fotografi'a.

Nu avemu inse aici a face cu resultatele cele mari, ce si panà acumu a produsu fotografi'a in partea artistica de pictura, si cumu adeca au inceputu a o aplecá cu celu mai pretiosu efectu la reproducerea obiecteloru de arte de cea mai mare insemnatate; cumu prein ajutoriulu acestei inventiuni mirabili omeninea a venitu in stare, de a posiedé, pre lenga unu pretiu forte moderatu, cele mai rare, nu numai picture de maiestri celi mai renumiti Rafaele, Mich. Angelo etc., ci chiaru si galerie intrege, monumentele cele mai rare si mai departate, prospectele tienuteloru, muntiloru, cetatiloru, locureloru, producteloru naturali si artificiali etc., cari panà acumu nece cu milione nu se poteau castigá, nece cu ani intregi si cu ostenele nespuse nu se poteau ajunge; er' acumu prein mediloculu acestei inventiuni se potu castigá forà nece una ostenela si forà pericule, decâtu cu pucineli bani.

Ci noi volîmu se atingemu numai de una aplecatiune mai speciale: de decopiarea manuscrisa-loru prein fotografia, si de aci prein asia numit'a foto-lithografia, prein mediloceirea careia ori ce Msu se pote copiá si tiparí

intru intrega form'a lui originale, inse forà de a pune Msulu, ce se decopieza, in periculu.

Lumea literata scie, câtu de pretiosa suntu unele Msa, dein seclii celi mai vechi, pentru scientia, si cari de acea se pastreza cá lumin'a ochiului in cele mai celebri bibliotece ale Europei, in Vaticanu, Parisu, Oxfordu etc.

Cunoscuta e si fatalitatea, ce jace pre bibliotecele si colectiunile cele mai pretiose publice si private, incependu dela biblioteca Ptolemeiloru dein Alesandri'a, ce o au arsu de atâte ori romanii, arabii si crestinii, panà la arderea celei dein Constantinopole prein latini, si a' Escurialului in Ispani'a, cá se nu mai amentimu si de cea dela munastirea Neamtiului mai de curundu.

Dar' cunoscuta este si ostenel'a, ce siau pusu adese ori eruditii intru publicarea de atari Msa pretiosa, pre câtu s'ar' poté mai acuratu, pre cumu A. Maio in publicarea Msului biblicu Vaticanu, Grabe intru alu celui de la Oxford numitu Alexandrinu, Tischendorf intru a' mai multor'a si intre alte a' celui dein muntele Sinai, etc. Inse toti si totu de un'a numai cu pucinu succesu dein causa, cà manei omenesci nu e cu potentia a copiá nemica forà smentela, nece cu acea precisiune, cumu se afla in originale.

Ast'a s'a datu numai fotografiei, si preintru insa fotolitografiei.

Se scrie, cà au inceputu a fotolitografá, Manuscriptulu biblicu Vaticanu, ce inca nu l'amu vediutu.

Inse in a-antea ochiloru nostri avemu pre Claudiu Ptolomeu, fotografatu in Parisu, dupa unu msu grecu dein bibliotec'a unui monasteriu dein muntele Atho, celu mai vechiu msu dein câte se mai afla adi dein geografi'a acestui mare autoriu clasicu.

Ce-ne a fostu acestu Cl. Ptolomeu, nu se tiene strinsu de noi se aratàmu aici, ci e obiectulu bibliografiei clasice, alu istoriei matematice, astronomice si geografice, in care ocupa unu locu destintu si eminente.

Pentru noi Cl. Ptolomeu are numai interesulu, cà elu a scrisu in secl. II. dupa Chr., curundu dupa Traianu, anumitu sub Antoniu Piu, una geografia universale a' lumei atunci cunoscute, in care se afla si descrierea Daciei de atunci cu marginile ei, muntii, riure-le, cetatile ei, dupa gradure-le lungimei si latîmei geografice, totu asia si a' provincieloru invecinate: Panoniei, Mesiei, Iazigiei etc.

Asta descriere, carea in editiunea, de care graimu, e impreunata si cu una charta seau mapa geografica, forà indoiela erasi originale, — mpreuna cu tabl'a Peutingeriana, suntu primele si cele mai secure funtane geografice-topografice despre Daci'a si provinciele vechie ale imperiului romanu depre atuncia, si de acea de celu mai mare interesu si pretiu pentru istori'a si geografi'a Daciei vechie.

Inse editiunea, de carea scriemu, tiparita in Paris la F. Didot in folio*), mai are si altu interesu pentru noi, cà ea cuprende in forma de prefatiune si istori'a muntelui Atho, munastiriloru, biblioteceloru, archiveloru dela acele munastiri, panà si catalogulu celoru mai insemnate Msa si documente, intre cari multe si de ale principiloru romanesci, grecesci, slovenesci si romanesci.

Una scurta notitia despre acestu munte si munastirile lui vomu dá in Nr. urmatoriu, dupa acesta prefatiune, si dupa alti autori indicati acolosi: I. Comnenu, Mabillon, etc.; — precumu si unu registru completu de documentele, ce amu atinsu, dein partea principiloru romani.

*) Geographie de Ptolemée, reproduction photolithographique du manuscrit grec du monastère de Vatopedi au mont Athos, executée d'aprés les cliches obtenus sous la direction de M. Pierre de Sewastïanoff, et précédée d'une introduction historique sur le mont Athos etc. par V. Langlois, Paris, librairie de F. Didot, 1867, fol. (4. VIII. 120 pag. 1 charta, titlu, si I-CVIII pagine fotografate testu grecu).

NOTITIE DIVERSE.

— Adunarea Asociatiunei romane transilvane s'a tienutu in Clusiu in dilele prenunciate, cu mare solenitate, in absenti'a presiedentiloru ordinari presiediendu D. Consiliariu Iac. Bolog'a. Adunarea anului venitoriu va fi in $^{13}/_{25}$ aug. la Gherl'a.

— Societatea literaria dein Bucuresci, transformata in Societate academica romana, incasi terminà adi lucrarile sale, de cari mai multe in Nr. venitoriu.

Nr. IX. va aparé in 20. Oct. a. c.

Corespundentia mica.

In urm'a conclusaloru Adunarei generali de la Clusiu, rogàmu pre lectorii nostri, cá una parte dein titlulu nostru despre port'a Archivului, de acumu in a-ante se o considere cá stersa.